

YMPÄRISTÖKASVATUS

TEEMA 2024

Kestävyysosaaminen

SISÄLTÖ

- 03 Pääkirjoitus: Osaamista hyvään elämään**
Anna Muotka
- 04 Mitä on kestävyysosaaminen?**
Niina Mykrä & Anna Lehtonen
- 09 Keksimällä kohti kestävää tulevaisuutta**
Hanna Seimola
- 12 Vihreä lippu – 25 vuotta osallistavaa kestävyystoimintaa**
Saana Koukku
- 15 Ilman tulevaisuutta ei ole ympäristökasvatusta**
Satu Jovero
- 18 Nuorten aikuisten ajatuksia kestävyysosaamisesta**
Merja Forsman
- 20 Innostetaan nuoret vaikuttamaan**
Pinja Sipari
- 21 Vinkejä opetukseen museotyön näkökulmasta**
Kirsi Hänninen
- 24 Kestävyyskasvatuksen tehtävä on tehdä mahdollisista mahdollista**
Essi Aarnio-Linnanvuori
- 26 Kestävä tulevaisuus edellyttää tulevaisuusvallan laajentamista**
Lilli Poussa
- 28 Ilmasto ja oikeudenmukaisuus**
Riitta Salasto
- 31 Prosessimalli ympäristötunteiden kohtaamisesta**
Panu Pihkala
- 34 Ilmastotunneypyrä**
Panu Pihkala
- 36 Kestävässä kehityksessä riittää käsiteltävää kaikkiin oppiaineisiin**
Pinja Sipari
- 38 MAPPA 10 vuotta – syntymä ja elämä**
Niina Mykrä

Julkaisija

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki
p. 045 123 8419
toimisto@feesuomi.fi
feesuomi.fi

Toimitus

Päätöimittäjä Anna Muotka
anna.muotka@feesuomi.fi
Toimitussihteeri Marjo Soulanto
toimitus@ymparistokasvatus.fi

Toimituskunta

Essi Aarnio-Linnanvuori, Kirsi Hänninen, Anna Muotka,
Niina Mykrä, Riitta Salasto, Hanna Seimola, Pinja Sipari,
Marjo Soulanto

Taitto Riina Pippuri

Kannen ja sisäsivujen kuvitukset:
Camilla Patjas

ISSN 1237-6345 (painettu)
ISSN 2342-0332 (verkkojulkaisu)

Painopaikka Grano

Painotuote
4041 0955

Pääkirjoitus

Anna Muotka

OSAAMISTA HYVÄÄN ELÄMÄÄN

Opiskelin kasvatustieteen ammattilaiseksi viime vuosikymmenellä. Opinnoistani on jäänyt mieleen erityisesti ajatus siitä, että opiskelen meidän kaikkien, mutta ennen kaikkea tulevien sukupolvien tulevaisuutta varten. Opettamieni asioiden tulisi olla tarpeellisia myös vuosikymmenien päästä.

Mitä nämä tulevaisuuden tiedot ja taidot ovat? Tuoreena opiskelijana olin varma, että ympäristökasvatusta ja kestävästä elämäntavasta taitoja tulemme ainakin tarvitsemaan. Ilmastonmuutos puhututti.

Vuosikymmen myöhemmin elämme keskellä syvenevää ekokriisiä, jossa luonnon monimuotoisuus hupenee ja ilmastonmuutos etenee hälyttävällä vauhdilla. Kriisin juurisyyt löytyvät luonnonvarojen ylikuluttamisesta.

Itselleni on vuosien aikana vahvistunut käsitys siitä, että kestävässä kehityksessä liittyvät arvot, tiedot, taidot ja toiminta ovat tämän päivän ja tulevaisuuden ydin. Kaiken keskiössä on ekologinen kestävyys, jonka varaan rakentuvat sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen kestävyys.

Suomessa kestävä kehitys on nostettu keskeiseksi osaksi opetussuunnitelmia. Kestävässä kehityksessä kasvatusta kutsutaan myös lyhyemmin kestävyyskasvatukseksi. Ympäristökasvatuksen rinnalla on alettu käyttää ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen

käsitettä. Kuten **Essi Aarnio-Linnanvuori** toteaa artikkelissaan (s. 24), kestävyyskasvatuksen toteuttaminen käytännössä ei kuitenkaan ole osoittautunut helpoimmaksi tehtäväksi.

Kestävyyskasvatuksella pyritään yhteiskunnan kestävyysosaamiseen. **Niina Mykrä ja Anna Lehtonen** (s. 4) avaavat kestävyysosaamisen käsitettä, ja muutkin lehden kirjoittajat syventyvät kestävyysosaamisen eri alueisiin: kestävyysarvojen ilmentymiseen, kestävyiden monitahoisuuden hallintaan, kestävien tulevaisuuksien visiointiin sekä kestävyystoimintaan.

Ympäristö- ja kestävyyskasvatusta varten on nykyään suuri määrä laadukasta opetusmateriaalia, josta löydät muutamia nostoja tästä lehdestä. Tämä vuosi on tärkeä usealle ympäristökasvatuksen toimijalle: ympäristökasvatuksen materiaali-pankki MAPPA täyttää kymmenen vuotta vuotta (s. 38), ja Suomen suurimman kasvatustieteen kestävässä kehityksen ohjelman, Vihreän lipun, sertifikaatteja on myönnetty Suomessa jo 25 vuoden ajan (s. 12). Mitä uutta luomme yhdessä seuraavien vuosien aikana?

Toivon sinulle inspiraatiota ja uusia oivalluksia kestävyyskasvatuksen työhösi!

Kirjoittaja on FEE Suomen toiminnanjohtaja.

Niina Mykrä & Anna Lehtonen

MITÄ ON KESTÄVYYSSOSAAMINEN?

Meidän pitäisi osata muuttaa ihmiskunnan suunta kohti kestävämpää yhteiseloä muun luonnon kanssa. Tarvitsemme tätä varten päätä ja tietoa, käsiä ja taitoa sekä sydäntä ja asennetta. Näitä taitoja yhdessä voidaan kutsua kestävyysosaamiseksi.

Kestävyysosaaminen ymmärretään monella eri lailla. Joidenkin mielestä koko sana kuvastaa teknistä ajattelua, jonka tavoite on tehdä ihmisistä mahdollisimman tehokas osa talouskoneistoa tai kertoa valtaapitävän oikeutuksella, mikä on ennalta päätetty oppimisen tavoite ja sisältö. Toiset taas ajattelevat, että on tärkeää keskustella, minkälaiset tiedot, taidot ja asenteet ovat tärkeitä, jotta jokai-

nen voisi huomioida ympäristökysymykset entistä paremmin. Kolmannet haluavat laajentaa kestävyysosaamisen yksilön osaamisesta yhteisöjen kyvykkyydeksi tai tekniseksi valmiudeksi.

Kasvattajan näkökulmasta on olennaista herättää keskustelua siitä, minkälaiset asiat voisivat mahdollistaa maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnin myös tulevaisuudessa. Kuinka kasvatuksel-

la ja koulutuksella voitaisiin vaikuttaa siihen, että ihmiset osaisivat etsiä ja kulkea polkuja kestävyteen?

GreenComp avuksi kestävyysosaamisen ymmärtämiseen ja toteuttamiseen

Euroopan komissio on julkaissut opettajien ja koulutuksen suunnittelun avuksi kestävyysosaamista kuvaavan GreenComp-viitekehysten. GreenComp kertoo näkökulmista, jotka on hyvä huomioida, kun rakennetaan kestävää tulevaisuutta. Ympäristökysymykset ovat GreenCompin keskiössä, mutta myös sosiaalinen kestävyys on vahvasti mukana.

Näkökulmat on koottu paitsi vertailemalla aiempia tutkimuksia myös kuulemalla osaamisen ja kestävyyskasvatuksen parissa toimivia. Tavoitteena on, että GreenCompin kuvaama

kestävyysosaaminen integroidaan koulutusohjelmiin koulutuksen kaikilla tasoilla Euroopan unionissa.

GreenComp esittelee neljä kestävyysosaamisen aluetta, joista kukin sisältää kolme osaamisen ulottuvuutta. Ulottuvuuksiin on liitetty esimerkkilistat tarvittavista tiedoista, taidoista ja asenteista.

GreenCompin tarkoituksena ei kuitenkaan ole olla ylhäältä määrätty ja lopullinen luettelo asioita, jotka pitäisi osata, vaan se on avoin ja ajan sekä uuden tutkimuksen mukana muuttuva. Luetteloiden lisäksi GreenComp sisältää kestävyiden ja kestävyysosaamisen alustavat määritelmät sekä kunkin osaamisen alueen ja ulottuvuuden kuvaukset tutkimusviitteineen. Osaamisalueita ei nähdä erillisinä, vaan ne kietoutuvat toisiinsa kokonaisuudeksi.

Päiväkodin, koulujen ja muiden oppilaitosten haasteet ympäristö- ja kestävyyskasvatuksessa jäsentyvät oivallisesti GreenCompin osaamisalueiden ympärille. Seuraavassa käymme läpi GreenCompin kestävyysosaamisen alueet keskeisten ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen ilmiöiden kautta.

Kestävyysarvojen ilmentäminen

- **Ulottuvuudet:** Kestävyiden arvostaminen, Oikeudenmukaisuuden tukeminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen

Kasvattajat ja opettajat puhuvat paljon asennoitumisesta ja sitoutumisesta kestävyyskysymyksiin. Asennoituminen ja sitoutuminen nähdään kes-

keisinä esteinä ja mahdollisuuksina edistettäessä päiväkodin, koulun tai muun oppilaitoksen ympäristöasioita. Erilaiset asennoitumiset juontavat juurensa erilaisiin maailmankuviin.

Tarvitaan taitoja tunnistaa erilaisia arvoja ja arvioida niiden suhdetta kestävyteen. Oppilaiden, opettajien, muun henkilökunnan ja hallinnon välisille keskusteluille olisi hyvä osata järjestää tilaa, jotta kaikki pääsisivät oppimaan toistensa näkökulmista.

Tärkeää on osata huomioida myös ne, jotka eivät yhteiseen pöytään pääse: menneet sukupolvet, joilta voimme oppia, tulevat sukupolvet, joille jätämme maan, sekä muu luonto kuin ihmiset. Tarvitaan tietoa luonnosta ja ihmisen toiminnan vaikutuksista sekä

Niina Mykrä

tunneyhteys luontoon. Suomessa kasvat- ja koulu- tusväki pitääkin luontosuhteen kehittymistä yhtenä keskeisenä ympäristökasvatuksen tavoitteena.

Kestävyyden monitahoisuuden hallinta

- **Ulottuvuudet:** Järjestelmälähtöinen ajattelu, Kriittinen ajattelu, Ongelman rajaaminen

Kun kouluissa yritetään edistää ympäristöasioita, törmätään usein koulun muihin toimijoihin. Ruokailun, siivouksen, jätahuollon, energiahuollon ja kiinteistönhoidon valinnat ovat muiden kuin opettajien päätösvallan alla. Kullakin näistä on yhteytensä eteenpäin muihin toimijoihin, jotka taas vaikuttavat muutoksen mahdollisuuksiin.

Me kaikki toimimme planetaarisessa systeemissä ja olemme riippuvaisia ekosysteemien kukoistamisesta. On tärkeää osata ajatella systeemisesti eli järjestelmälähtöisesti. Mikä on nykytilanne? Missä on ongelman juurisyy? Mihin voimme koulussa vaikuttaa ja miten? Mikä on toimintamme tai opiaineen yhteys ympäristöongelmiin ja niiden ratkaisuun? On syytä osata olla kriittinen myös omaa ajattelua ja yleisiä uskomuksia kohtaan. Toisiinsa kietoutuneiden asioiden verkoston hahmottaminen on haastavaa, mutta myös antoisaa.

Kestävien tulevaisuuksien visiointi

- **Ulottuvuudet:** Tulevaisuuslukutaito, Sopeutumiskyky, Tutkiva ajattelu

Ympäristöahdistus puhuttaa kasvatuksessa ja koulutuksessa. Koulut haluavat välttää oppilaiden hyvinvoinnin horjuttamista monitulkintaisen ja riskejä sisältävän tulevaisuuden edessä. On tärkeää oppia keinoja sopeutua epävarmuuteen sekä osata luoda sen sijaan toivoa ja toimintaa.

Vaihtoehtoisten hyvien tulevaisuuksien kuvittelu, taideperustaiset luovat menetelmät ja eri opiaineiden näkökulmien yhdistäminen auttavat hahmottamaan uudenlaisia polkuja eteenpäin.

Oivallukset syntyvät myös luonnossa toimimalla ja kokeilemalla. Kun meillä on tulevaisuudenvisiona, jonkinlaisia ajatuksia siitä, minne haluamme suunnata, on mahdollista miettiä konkreettisia askeleita ja vaihtoehtoisia reittejä kohti kestäviä tulevaisuuksia.

Kestävyystoiminta

- **Ulottuvuudet:** Poliittinen toimijuus, Yhteistyö, Yksilön aloitteellisuus

Opettajat näkevät ajanpuutteen yhtenä suurimmista kestävyden edistämisen esteistä. Toiminta ei synny itsestään, vaan vaatii yhteistä suunnittelua. Päiväkodin ja koulun arki sisältää paljon erilaisia vaatimuksia, eikä kestävyystoiminta aina nouse prioriteettilistalla toteutettavien asioiden joukkoon. Onkin tärkeää luoda paikkoja yhteistyölle ja laatia konkreettisia toimintasuunnitelmia yhteisen toiminnan edistämisen tueksi.

Hedelmällinen yhteistyö puolestaan vaatii valmiuksia sekä johdolta, opettajilta ja muulta henkilökunnalta että lapsilta ja nuorilta. Aina toiminta oman organisaation sisällä ei riitä, jos juurisyyt löytyvät toisaalta. On siis osattava vaikuttaa myös muihin organisaatioihin, toiselle hallinnon tasolle tai poliittisiin päättäjiin.

Vaikka kestävyyskriisin ratkaisemiseen tarvitaan yhteistyötä, aivan ensimmäisen aloitteen tekee aina joku yksin. Ihmisten erilaiset yksilölliset osaamiset muodostavat yhdessä mahdollistamisen verkon.

Kestävyysosaamisen ulottuvuudet kietoutuvat toisiinsa

Edellä mainitut osaamislueletot saattavat hengästyttää, vaikka GreenCompin arvo ei olekaan tarkkaan määriteltyissä luetteloissa sinänsä. GreenComp voi auttaa jäsentämään monitahoista ja epämääräistä ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen kenttää. Ilmiöt eivät kuitenkaan todellisuudessa jakaannu erilaisten osaamisten lokeroihin, vaan

kaikki kietoutuu kaikkeen.

Kun kehitämme osaamistamme kestävyysarvojen suhteen, se auttaa meitä toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja hyväksymään erilaisten arvojen tuottamat erilaiset toivottavat tulevaisuudet. Kun opimme kestävyyskysymysten monitahoisuudesta, luonnon arvon tunnustaminen on tärkeä lähtökohta ja uusien ratkaisujen visiointi keskeistä.

Kun visioimme kestäväää tulevaisuutta, on oikeudenmukaista paitsi huomioida erilaiset ihmiset ja muu luonto myös tunnistaa ongelman ydin ja siihen vaikuttamisen mahdollisuudet. Onnistuneen kestävyystoiminnan edellytyksenä puolestaan on luonnon tärkeyden ja kestävyyskysymysten monitahoisuuden tunnustaminen sekä valmiudet toimia epävarmassa maailmassa toisiamme tukien.

Kestävyysosaaminen ja GreenComp löytyvät myös MAPPasta

Syksystä 2023 lähtien MAPPA.fi-palveluun syötetyt materiaalit on voitu luokitella GreenCompin mukaisesti. MAPPaan on myös tekeillä uusi kestävyysosaamiseen keskittyvä sivusto, jossa uudet materiaalit ovat esillä eri GreenCompin osa-alueiden yhteydessä.

GreenCompin lisäksi sivusto esittelee luonnonksen tiekartasta kohti kestävyysosaamista. Sitä kehitetään eteenpäin Jyväskylän yliopiston ECF4CLIM-hankkeessa aina syksyyn 2025 asti.

mappa.fi/greencomp-tiekartta

Artikkelin kirjoittajat Niina Mykrä ja Anna Lehtonen toimivat tutkijatohtoreina Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksella. Artikkelin on kirjoitettu osana ECF4CLIM-hanketta (EU Horizon 2020, sopimus 101036505).

Hanna Seimola

KEKSIMÄLLÄ KOHTI KESTÄVÄÄ TULEVAISUUTTA

Ongelmanratkaisu on ihmiselle ominaista. Käsiyöharrastaja kokeilee tapoja kukka-reunuksen virkkaamiseen, koska ei löydä mieleistään ohjetta. Partiolainen etsii rannalta tukea teltan paikallaan pitämiseen tulessa. Koululuokka pohtii, millä tavalla pulpettiparien muodostus olisi reilua.

Keksiminen ja luovuus ovat kestävyysosaamista. On olennaista kehittää uutta, koska toimintamme ei ole kestävä. On myös osattava elää epävarmuudessa,

koska emme tiedä, millaiseksi tulevaisuus muotoutuu. Näitä osaamisalueita voi harjoittaa innovoimalla.

Luovaa tuottamista yhteiskehittäen

Innovaatioprosessi on luonteeltaan epälineaarinen: alussa ei tiedetä, minne päädytään. Siinä edetään ja kokeillaan, sitten palataan miettimään toisesta näkökulmasta, kun toteutus ei ratkaisutakaan ongelmaa.

Innovaatio tarkoittaa uutta käyttöön otettua

ideaa (tuotetta, teknologiaa, toimintatapaa tai prosessia), joka tuottaa käyttäjälleen lisäarvoa. Innovointi käynnistyy ongelmasta tai tarpeesta, johon etsitään ratkaisua.

Innovaatio ei aina ole täysin uutta, vaan usein käyttökelpoisinta syntyy, kun yhdistellään vanhaa uudella tavalla. On olemassa lukematon määrä tapoja tehdä asioita, ja matkalla kestävään arkeen meidän olisi löydettävä näistä mahdollisista tavoista ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä.

Keskeistä innovoinnissa ovat luova tuottaminen, käsillä tekeminen ja yhteiskehittäminen. Alankomaalainen Designathon Works -järjestö organisoii toimintaa, jossa koululaiset ympäri maailmaa innovoivat ratkaisuja kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumiseksi. Asiantuntijat laativat Designathoniin tausta-aineiston, jonka avulla lapset oppivat teemasta ja pystyvät pohjaamaan keksintönsä olennaisiin seikkoihin.

Oppilaat valitsevat kiinnostavan haasteen, suunnittelevat ratkaisun ja laativat prototyypin. Tarina ongelmasta toteutukseen on keskeistä, kuten myös jokaisen osallistujan osaamisen hyödyntäminen. Opettajan rooli innovoinnissa on ohjata prosessia, fasilitoida yhteisiä hetkiä sekä rohkaista oppijoita kertomaan havainnoistaan ja hyödyntämään niitä.

Keksinnöt käyttöön

Sanni Virtanen Ruusuvuoren koulusta Vantaalta on kehittänyt Hackathonin yläkouluikäisille. Siinä vapaaehtoiset oppilaat käyvät läpi opettajien ja nuorisohjaajien vetämän innovointiprosessin, jossa kehitetään ratkaisuja nuoria kiinnostaviin keke-haasteisiin. Pedagogiikka on vuosien varrella kehittynyt nuorten näköiseksi ja lyhyestä tapahtumasta viikon mittaiseksi leirimäiseksi kokemukseksi.

– Jotta mahdollisimman moni nuori pääsee elä-

mään todeksi sellaista koulua, jollaista maailma meiltä pyytää, Sanni Virtanen kertoo tavoitteista.

Kaikenikäisiä voi kannustaa uteliaisuuteen ja kokeiluihin, ja heidän voi antaa keksiä omia tapoja tehdä. Käsityöt tarjoavat tähän loistavat mahdollisuudet. Kierrätysmateriaalien käyttö ruokkii kekseliäisyyttä, kun mietitään esineille ja materiaaleille uusia käyttötapoja.

Kun yhteistyötä tehdään ammattilaisten, kuten elektroniikkaromua käsittelevien toimijoiden, kanssa, voivat jopa eskarilaiset päästä turvallisesti purkamaan käytöstä poistettuja koneita ja käyttämään niiden osia sähköskarteluissa. Tästä on kokemusta Helsingin yliopiston Innokas-verkostolla.

Innovaation määritelmän mukaan keksinnöt pitää ottaa käyttöön, ja niiden tulee tuoda lisäarvoa elämään. Innovoinnin kohteeksi onkin valittava oppijoiden elämässä keskeisiä teemoja, joihin luodut ratkaisut halutaan ja voidaan toteuttaa. Tämä on olennaista, jotta keksiminen ei jää näennäiseksi, vaan tuottaa kestävyyskasvatukselle keskeistä aitoa osallistumista ja voimaantumista.

Designathonissa on kehitetty esimerkiksi käyttökelpoisen ruokajätteen erotteleva biojäteastia, automaattinen suihkuveden katkaisija ja kierrätykseen kelpaavan materiaalin ympäristöstä aistiva reppu.

Tutkijoiden viisi vinkkiä

1. Luova prosessi vaatii kannustavan ilmapiirin, ja sitä pitää harjoitella. Kokeile aktiviteetteja, joissa ryhmän jäsenet kannustavat ja tukevat toisiaan. Tunnistakaa ja tehkää näkyväksi tiimiläisten vahvuuksia.
2. Keksimisen prosessi on yksinkertaisimmillaan ”ajattele, tee, paranna”.
3. Aloita lyhyillä kokeiluilla, joissa harjoitellaan keksimiseen tarvittavia taitoja: havainnointia, kysymyksiä laatimista ja muokkaamista sekä arviointia.
4. Huolehdi, että ryhmä toimii yhdessä kaikissa prosessin vaiheissa. Kyse ei ole töiden jakamisesta, vaan oikeasti yhdessä tekemisestä, sillä tiimillä on merkittävä rooli innovoinnin etenemisessä.
5. Keksiminen on aina monitieteistä, joten älä pakota innovointiprosessia yhden oppiaineen alle, vaan tee siitä aidosti monialainen.

Artikkelin kirjoittaja Hanna Seimola on WWF Suomen ympäristökasvatuksen ohjelmajohtaja, joka vetää WWF Suomen innovaatiotiimiä osana WWF Innovation Enablers -verkostoa.

Lähteet

Korhonen, T. & Mattila, E. (2023). Keksimisen pedagogiikkaa ulkona. Kaasinen, A. & Myllyniemi, U. (toim.): Ulkona opettamisen käsikirja, s. 208–219. PS-Kustannus.

Sormunen, K., Kangas, K., Korhonen, T. & Seitamaa-Hakkarainen, P. (2022). Designing and Structuring the Invention Process. Invention Pedagogy – The Finnish Approach to Maker Education, s. 117–131. Routledge.

Koonnut: Saana Koukku

Vihreä lippu – 25 vuotta osallistavaa kestävyystoimintaa

Vihreä lippu -ohjelma vahvistaa ympäristö- ja kestävyysosaamista kasvatusalalla ympäri Suomea. Ohjelma on jo 25 vuoden ajan antanut lapsille ja nuorille eväitä kestävästä elämäntavasta ja tulevaisuuden rakentamiseen eri teemojen näkökulmasta.

Päiväkoti Neulanen, Marjalan koulu sekä Sagalundin museo ja lastenkulttuurikeskus kertovat omista Vihreä lippu -projekteistaan.

VALOKUVANÄYTTELY JA YSTÄVYYSTEEMAINEN RASTIKIERROS

Viiimeisimmän Vihreä lippu -projektimme teemana oli lähiympäristö. Projektin alussa kartoitimme perheiden asenneilmapiiriä lähiympäristön lempipaikkoihin ja vapaa-ajanviettoon liittyen. Päiväkotiryhmien lapsilta kysyttiin heidän lempipaikkoihin, ja vastauksista koostettiin vanhemmille valokuvanäyttely. Näyttelyssä oli esillä lapsiryhmän lempipaikkaan rakennet-

Riikka Ryyänen

MUOTINÄYTÖS JA HUUTOKAUPPA

Valitsimme Vihreä lippu -projektimme teemaksi energian sen ajankohtaisuuden vuoksi. Koulumme ympäristöraatiideoi ja toteutti teemaan liittyviä tehtäviä. Tutuiksi tulivat energian tuottaminen, muuntuminen ja säästäminen.

Käsittelimme teemaa myös tuotteiden valmistukseen käytetyn energian näkökulmasta: halusimme palauttaa kaikki unohtuneet löytötavarat

omistajilleen, jotta tuotteiden elinkaari pääsisi jatkumaan energiaa hukkaamatta.

Tavaroiden palauttamiseksi järjestimme koululle muotinäytöksen ja huutokaupan humoristisella vivahteella. Lisäksi perustimme Merkillisen myymälän, jossa sai ostaa leikkirahalla vain omia vaatteitaan takaisin.

Kokonaisuudessaan projekti tutustutti oppilaat monisyiseen energia-aiheeseen ja lisäsi ymmärrystä energian säästämisen tarpeesta.

Teimme projektin aikana yhteistyötä muun muassa kaupungin jätehuolto Puhtaan, ympäristökasvatustajärjestö ENO-verkkokoulun sekä koulumme ruoka- ja siivouspalveluita tuottavan Polkka Oy:n kanssa. Lisäksi jaoimme ideoita Etelä-Koreassa sijaitsevan yhteistyökoulumme kanssa.

Sanna Pakarinen & Pauliina Ryhänen
Marjalan koulu, Joensuu

Sanna Pakarinen

tu maja ja kestävän kehityksen ketulle koottu pesä.

Teeman aikana mittasimme lähimatkian ympäristökuormaa leikkimielisellä kilpailulla sekä harjoittelimme lähiympäristöön vaikuttamista roskaimisen vastaisilla kylteillä lapsiraadin aloitteesta. Eräs pienten ryhmä oli yhdistänyt kirjojen lukemisen ja lähiympäristön: lapset saivat ottaa heille tärkeitä kirjoja mukaan luettavaksi metsäretkelle.

Projekti huipentui keväällä Vihreä lippu -toimintamme kolmipäiväiseen 25-vuotisjuhlaan, jota varten rakennettiin lähiympäristö ja ystävyyssmainen rastikierros. Jokainen ryhmä kävi vuorol-

laan toiminnallisissa kestävän kehityksen pisteissä tai retkeili lähimetsässä.

Ryhmät saivat esimerkiksi toteuttaa ystävyyspatsaan ja pohtia, mikä tekee ystävän onnelliseksi. Näin lähiympäristöä käsiteltiin myös sosiaalisen ympäristön näkökulmasta.

Karoliina Silander, Mari Friberg & Liisa Woitsch
Päiväkoti Neulainen, Helsinki

KAHVIKESTIKISA JA SÄHKÖTÖN PÄIVÄ

Vihreä lippu -toimintamme ympäristöraatina toimii museon iltapäiväkerho, joka koostuu noin 8–11-vuotiaista lapsista. Kerhotoiminnassa seikkailaan museomiljöössä ja tutkitaan Vihreä lippu -teemoja kulttuuriperintökasvatuksen keinoin.

Energia-teemavuonna järjestimme kerhossa huippusuositun Kahvikestikisan, joka päättyi myös Sukelluksia kulttuuriperintöön! -materiaalipankkiin. Kisassa kaksi joukkuetta kokeili, miten kahvinkeitto, pöytäliinan silytys ja kerman vatkaus sujuivat sähköllä ja aikana ennen sähköä.

Sähköttömässä ryhmässä kahvi keitettiin puu-

lämmitteisellä hellalla, jossa lämpeni samalla silytysrauta, ja kermavaahto vatkattiin käsin. Leikkimielisen kilpailun myötä kerholaiset oppivat puulämmittämisestä ja pääsivät käytännön kokemuksen kautta keskustelemaan sähkön merkityksestä nykyelämässä.

Kristiina Tiainen & Minna Mollgren
Sagalundin museo ja lastenkulttuurikeskus, Kemiönsaari

Jutun kokoaja Saana Koukku toimii FEE Suomessa viestinnän suunnittelijana.

Minna Mollgren

Vihreä lippu on Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ry:n koordinoima, Suomen suurin kestävä kehityksen ohjelma ja sertifikaatti kasvatusalalle. Ohjelma on toiminut Suomessa yli 25 vuotta. Se on osa kansainvälistä Eco-Schools-ohjelmaa, joka on maailman suurin koulujen ja päiväkotien kestävä kehityksen verkosto.

Lue lisää ja ilmoittaudu mukaan:
vihrealippu.fi

ILMAN TULEVAISUUTTA EI OLE YMPÄRISTÖKASVATUSTA

Ympäristökasvatusta ei olisi ilman ajatusta tulevaisuudesta. Siksi on hämentävää, miten vähän tulevaisuusmenetelmiä ympäristökasvatuksen arjessa käytetään. Tulevaisuuteen kurrottava ajattelu ei ole helppoa!

Nykyhetki pitää meitä tiukasti otteessaan: oravanpyörässä juostessa ei ole aikaa ennakoida, ajatella pitkänmatkan tavoitteita eikä sitä, onko

suunta oikea. Kiireessä myös käytämme tavallista helpommin ajattelun oikopolkuja, jotka vaikeuttavat kykyämme tehdä tulevaisuuteen suuntaavia päätöksiä.

Nykyhetken yliarvostus tekee tämänhetkisestä olotilasta houkuttelevampaa kuin parannukset, joiden eteen tänään tulisi ponnistella. Nopeat dopamiinipalkinnot (kuten suklaan makuhermoja

hivelevä aistielämys) ruokkivat lyhytjänteistä päätöksentekoa pitkäjänteisten, tulevaisuudessa realisoituvien palkintojen ja saavutusten kustannuksella (kuten kuntoilu ja parempi hyvinvointi tulevaisuudessa).

Ennakointi on tulevaisuuden tekemistä

Tulevaisuutta ei voi ennustaa, mutta siihen voi varautua. Tulevaisuutta koskeva tieto ei ole valmiina tilastoissa ja julkaisuissa odottamassa, vaan osa siitä on vasta aikomuksissa, myös ihmisten toiveissa ja peloissa. Osa tiedosta on piilossa, siitä voidaan vaieta tai siitä puhuvia vähätellä. Vallitseva käsitys halutaan säilyttää, koska muutosta pelätään (Meristö 2020).

Ennakointia tarvitaan yhteiskunnallisiin muutoksiin varautumiseen, ja se auttaa sietämään epävarmuutta. Ennakoinnin merkitys korostuu muuttuvassa ja yllätysten täyttämässä maailmassa. Sen avulla voimme tänään tehdä tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja.

Ympäristökasvatuksen tehtävä on valmentaa kohti ylisukupolvista ajattelua. Vuonna 2022 lanseerattu Euroopan unionin kestävä kehityksen osaamisen viitekehys GreenComp toi kestävien tulevaisuuksien visioinnin näyttävästi ympäristökasvatuksen pelikentälle. Viimeistään nyt olisi käyttöä tulevaisuusvalmennukselle ja hyvälle pelivälineille!

KESTÄVÄ KEHITYS ON KYKYÄ TIEDOSTAA AIKAA

”Meiltä on kadonnut alle sadassa vuodessa sekä menneisyys että tulevaisuus. Siitä alkaen, kun mytologinen ajattelu hiipui, kukaan ei ole opettanut ihmistä ajattelemaan muutamaa vuosikymmentä pidemmälle. Nyt poimimme lyhytnäköisen ajattelutavan kitkeriä hedelmiä. Maailmassa on lähes kaikkea muuta kuin jatkuvuutta.”

Valdur Mikita 2021

Minkälaisia tulevaisuusmenetelmiä sulloisin omaan työkalupakkiini?

Me teemme tulevaisuutta jokaisena elämämme päivänä. Tulevaisuus ei siis tapahdu, vaan sitä tehdään tässä ja nyt. Tulevaisuusajattelun mahdollistamisessa on monia haasteita taklattaviksi.

1. Pysäytä vauhti! Irrottaudu kiireestä, jotta näkisit paremmin.

Ajattelun irrottaminen nykyhetkestä on tulevaisuustyöskentelyn tärkein ja vaativin vaihe. Nykyhetken yliarvostus vinouttaa ajatteluamme. Kaikki tekemätön ja kiireellinen hallitsee mieltämme.

Ajattelun irrottaminen oravanpyörästä vaatii selkeän siirtymän. Usein onnistuminen edellyttää aistien rajaamista ja mielen rauhoittamista.

Työkalupakkiini ottaisin ainakin mielikuvitusta ruokkivia menetelmiä (kuten tulevaisuuskuunnelmia), joiden kautta mieli keskittyy ja suuntautuu pois arjesta ja tästä hetkestä. Meidän tulisi tarjota tiloja ja hetkiä, jotka pysäyttävät ja herättävät ajatuksia.

Ylipäätään haluaisin nähdä ympäristökasvatuksen painopisteen muuttuvan. Ympäristökasvatukselle asetetut tavoitteet keskittyvät edelleen valtaosin tiedon lisäämiseen. Luontoa olisi käytettävä ihmisten pysäyttämiseen ja syvällisen tulevaisuusajattelun mahdollistamiseen, eikä vain biologian opetukseen.

2. Aavista ja haastele tulevaa! Minkälaista hiljaista tietoa löydät ympäriltäsi?

Sitten ottaisin työkalupakkiini jotakin, joka auttaa tulemaan tietoiseksi tulevaisuusajattelun taustalla vaikuttavista tekijöistä. Aikaperspektiivi on olennainen osa tulevaisuusajattelua. Ei ole olemassa vain yhtä tiettyä tulevaisuutta, vaan lukemattomia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Se, mitä pidämme mahdollisena tulevaisuudessa, heijastelee kuitenkin suurelta osin kokemuksia tai paino-

lasteja, joita kannamme muistona menneestä.

Myös se, miten näemme nykyhetken, suuntaa tulevaisuusajatteluumme. Menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus ovat sidoksissa toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa. Ne vaikuttavat ihmiseen, joka tulevaisuutta koskevia päätöksiä tehdessään ja toimintatapoja valitessaan käyttää hyväkseen menneestä ja nykyhetkestä saamia tietoja ja kokemuksia (Rubin 2024a).

Ympäristökriisi ja tulevaisuuden epävarmuus kuormittavat etenkin nuorten mielenterveyttä. Uskon aidosti, että tulevaan valmistautumista edistävä skenaariotyöskentely tarjoaisi tekijöilleen valtavasti mielekkyyttä ja voimaantumisen kokemuksia. Skenaariotyöskentely voisi sisältää vaihtoehtojen pohtimista, varautumissuunnitelmien tekemistä ja työtä tulevaisuuden kääntämiseksi toivottuun suuntaan.

Tärkeänä lähtökohtana skenaarioille on nykyhetken tutkiminen. Skenaariotyöskentelyn tavoitteena on kerätä ja jäsentää tietoa, sillä päätöksenteon tueksi tarvitsemme yhä täsmällisempää tietoa nykyisistä toimintaympäristöistä. Tämä tieto kätkee sisälleen vihjeitä tulevasta.

Skenaariotyöskentelyn houkuttelevuutta lisää se, että se tarjoaa harjoitusta tärkeissä käytännön taidoissa. Se muun muassa vaatii tekijöiltään kyseenalaistamisen taitoa ja luovaa ongelmanratkaisukykyä.

3. Päätä, mihin haluat mennä! Suunnittele askeleet ja astu polulle.

Seuraavaksi työkalupakkiin valitaan kompassi ja suunnitellaan reitti. Tulevaisuustyöskentely on kuin suunniteltaisiin metsässä. Kun rasti on tiedossa, on vain löydettävä sinne nykytietämyksen valossa paras reitti.

Skenaarioissa aikajanaa venytetään kauas tulevaisuuteen. Kun on onnistuttu luonnostelevaan tulevaisuudelle mahdollisimman konkreettinen

tavoite, lähdetään peruuttamaan tulevaisuudesta takaisin nykypäivään. Mietitään takaperin, askel askeleelta, mitä toimia on vaadittu, jotta olemme onnistuneet tuon tavoitteen saavuttamaan.

Ymmärrys muutosten luonteesta ja asioiden välisistä yhteyksistä on ympäristövastuullisen toiminnan edellytys. Systeminen ymmärrys on ympäristökasvatuksen keskeisimpiä tavoitteita. Aikajana aktivoi ajattelua tulevaisuuksien kuvitteluun ja auttaa hahmottamaan trendejä ja kehityskaaria, pitkinäkin ajanjaksoina tapahtuneita muutoksia.

Artikkelin kirjoittaja Satu Jovero on opintovapaalla Suomen ympäristöopisto Syklin ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen kouluttajan työstä.

Lähteet

Meristö, T. (2020). Skenaariotyöskentely auttaa tulevaisuuden epävarmuuden hallinnassa. *Laurea Journal* 17.4.2020. Viitattu 27.3.2024.

Rubin, A. (2024a). Aikakäsitys tulevaisuuden tutkimuksessa. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali (tulevaisuus.fi). Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. Viitattu 8.4.2024.

Rubin, A. 2024b. Skenaariotyöskentely tulevaisuuksien tutkimuksessa. *METHODIX Oy*. Viitattu 12.4.2024.

Koonnut: Merja Forsman

Nuorten aikuisten ajatuksia kestävyysosaamisesta

Luontoliitossa toimivat aktiivit vastasivat Ympäristökasvatus-lehden kysymyksiin.

Kestävyysosaaminen terminä ei ollut minulle aikaisemmin tuttu, vaikka olenkin toiminut paljon aihepiirin ympärillä. Olen opiskellut yliopistossa kestävä kehityksen opintokokonaisuuden, jossa pääsin oppimaan sosiaaliseen, ekologiseen ja taloudelliseen kestävyteen liittyvistä teemoista. Tämänkaltaiset aiheet tulevat minulle ajankohtaisiksi, kun siirryn työelämään.

Näkisin, että tulevaisuuden ammattilaisten täytyy ottaa huomioon kestävyteen liittyviä kysymyksiä kaikessa toiminnassaan. Kestävyysosaamisessa vaikuttaa olevan yhteisiä piirteitä myös ympäristökasvatuksen kanssa, joka on itselleni tutumpi käsite.

Lotta Ojajärvi, 23 v.

Kestävyysosaaminen taitaa tarkoittaa taitoa **K**ottaa huomioon toiminnan ja valintojen pitkäkestoiset vaikutukset. Erityisesti ympäristö- ja ilmastonäkökulma on pitkän aikaa jäänyt liian vähälle huomiolle niin valtioiden päätöksenteossa ja yritysten toiminnassa kuin ihmisten arjessakin.

Vuosi vuodelta kestävyyydestä ainakin puhutaan enemmän. Yksittäisiä taitoja muistan oppineeni lähinnä koulussa ja lukiossa. Toki lehdissä on välillä täsmätärppejä, miten tietyn asian kestävyteen voisi kiinnittää paremmin huomiota.

Tärkeimmäksi kestävyysosaamisen taidokseni nostaisin yliopistossa ja lukiossa oppimani kriittisen ajattelun. Vallankäytön tunnistaminen ja kyseenalaistaminen, myös kestävyyskysymyksiin liittyen, on tulevaisuuden tehtäväni valtio-oppi-neena. Opiskelen kansainvälistä politiikkaa.

Kalle Hyttinen, 22 v.

Mielestäni kestävyysosaaminen on sitä, että **M**osaa tehdä valintoja ja toimia tavalla, joka huomioi ympäristön. Olen saanut tietoa kestävyysosaamisesta netistä, ympäristöjärjestöiltä ja muilta ihmisiltä.

Ympäristöä ja luontoa suojeleva elämäntapa on minusta pääosin helppoa. Esimerkiksi kierrättäminen, veden säästämisen ja kestävien tuotteiden käyttö eivät vaadi paljon vaivaa tai kustannuksia. Lisäksi olen huomannut, että ympäristöystävälliset vaihtoehdot ovat yhä helpommin saatavilla.

Tulevaisuus huolestuttaa, mutta olen myös toiveikas siitä, että voimme tehdä positiivisia muutoksia ympäristön ja luonnon hyväksi.

Wiivi Nortunen, 22 v.

Jutun kokoaja Merja Forsman toimii Luontoliiton viestintäpäällikkönä.

Lue Kallen, Lotan ja Wiivin pohdinnat ja terveiset päättäjille kokonaisuudessaan Ympäristökasvatusverkko-lehdestä:
ymparistokasvatus.fi

Tutustu Luontoliiton ympäristökasvatukseen ja materiaaleihin:
luontoliitto.fi

INNOSTETAAN NUORET VAIKUTTAMAAN

Suomalaiset nuoret eivät tutkimusten mukaan koe saavansa riittävästi tukea vaikuttamistaitojen opetteluun. Heidän yhteiskunnallinen tietämyksensä on korkeatasoista, mutta osallistumishalukkuus ja luottamus omiin kykyihin yhteiskunnallisina toimijoina on laimeaa.

Vaikuttamistaitojen harjoitteluun on siis kiinnitettävä huomiota, ja monet järjestöt ovatkin viime vuosina tuottaneet materiaaleja vaikuttamiskasvatuksen tueksi.

OLET VAIKUTTAVA! MENETELMÄOPAS NUORTEN VAIKUTTAMISTAIDON HARJOITTELUUN

Taksvärkki ry:n oppaan harjoitukset vahvistavat nuorten vaikuttamistaitoja ja kannustavat yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Teemoina on erilaisten tulevaisuuksien kuvittelu, kriittinen ajattelu ja globaalit haasteet sekä vaikuttamisen monet keinot. Oppaan ohessa on julkaistu myös nuorten vaikuttajien videoita Sierra Leonesta ja Nepalista, vaikuttamiskuvakortit sekä tehtävömonisteita.

taksvarkki.fi/globalikasvatus/opetusmateriaalit

VAIKUTTAVIMPIEN YMPÄRISTÖTEKOJEN LISTAT

FEE Suomen Vihreä lippu -ohjelman osana on julkaistu vaikuttavimpien ympäristötekojen listat yhdeksästä teemasta. Listat kokoavat yhteen lasten ja nuorten kanssa toteutettavia ympäristötekoja, jotka liittyvät muun muassa ilmastonmuutokseen, monimuotoisuuteen, energiaan sekä kestävään kulutukseen. Selkeillä listoilla on yhteensä satoja ympäristötekoja, joita yksilöt, koulut ja päiväkodit sekä monet muut yhteiskunnan toimijat voivat tehdä yhdessä.

vihrealippu.fi/vaikuttavimmat-ymparistoteot

TOIVOA JA TOIMINTAA -SIVUSTON VAIKUTTAMISVINKIT JA TEHTÄVÄT

Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry:n Toivoa ja toimintaa -verkkosivustolta löytyy monenlaisia materiaaleja nuorten vaikuttamistoiminnan tueksi. Sivustolla on opetusvideoita sekä paljon vinkkejä erilaisiin innostaviin ja nopeasti toteutettaviin vaikuttamistapoihin. Lisäksi Mikä yhteiskunnallinen vaikuttaminen? -tehtäväpaketissa on tehtäviä vaikuttamistaitojen harjoitteluun.

toivoajatoimintaa.fi/toiminta

**TOIVOA &
TOIMINTAA**

Vinkkejä opetukseen museotyön näkökulmasta

Kirsi Hänninen / Saarijärven museon arkisto

Biokulttuurinen kiintymys kulttuuria ja luontoa kohtaan edistää ympäristörauhan ja yhteyden kokemista esimerkiksi vesistöjen siniverkostoihin sekä metsien ja puistojen viherverkostoihin. Maisema Saarijärven Julmilla lammilla.

Demokraattisesti toimivassa yhteiskunnassa museotyö on luonteva osa tiedollista sivistystä ja käytännön toimintaa. Identiteetin rakentamiseen ja hyvän kasvun tukemiseen tarvitaan lähes elinikäistä oppimista, koska ympäristönäkökulmasta elämäntapamuutokset voivat olla keskeneräisiä. Museoissa voidaan tukea osallisuutta ympäristöön.

Museo-opetuksen näkökulmasta kestävässä kasvatuksessa pyritään

- vaikuttavaan vuorovaikutukseen kulttuuri- ja luonnonperinnön kanssa
- ympäristökokonaisuuksien ymmärtämiseen ja
- ympäristöä säästävään elämäntapaan.

Mieluisa ympäristöni. Kuvaa Saarijärven Tuhmakoskesta ympärii Salla Askolan maalaus.

Oppimiskohte ja aiheen avaaminen

Oppimiskohteeksi voidaan valita esimerkiksi museon näyttely, puutarha, puisto, esine tai rakennus. Aluksi avataan kohdetta kertomalla siitä konkreettisia asioita ja käyttämällä ympäristökasvatuksen viittelyharjoituksia. Siten oppija saa tarttumapinnan aiheeseen ja pystyy keskittymään siihen.

Biokulttuurinen kiintymys ympäristöä kohtaan

Omakohtaisen ympäristösuhteen vahvistamiseen kuuluu arvojen ja ajattelutapojen työstämistä. On uskallettava kyseenalaistaa, muotoilla hyviä kysymyksiä ja sallia luovia vastausnäkökulmia. Arvot koskevat yksilöitä ja laajoja yhteiskunnallisia rakenteita, joten niistä keskusteleminen ja niihin vaikuttaminen on haastavaa.

Myönteinen ympäristösuhte vaikuttaa ihmisen tasapainoon, ja terveelliseksi koettu ympäristö tukee hyvinvointia. Biokulttuurinen kiintymys kulttuuria ja luontoa kohtaan edistää ympäristörauhan kokemusta: silloin tunnetaan yhteyttä esimerkiksi vesistöjen siniverkostoihin sekä metsien ja puistojen

viherverkostoihin. Ympäristörauhaa kokeva ihminen on löytänyt oman ekolokeronsa ison elämäverkon kokonaisuudessa.

Viisaat valinnat

Osa ihmisistä pystyy valitsemaan ja toimimaan ympäristöarvojen mukaisesti, jolloin ekologiikan kanalta toteutuu tasapainoinen, ympäristöä säästävä elämäntapa. Monesti joudutaan kuitenkin tyytymään kulutuksen kohtuullistamiseen, pieniltä tuntuviin tekoihin ja kompromisseihin.

Ihmiset kohtelevat hyvin sellaista ympäristöä, jolla on heille merkitystä. Mikäli oppija kokee omakohtaisesti kulttuuriympäristön tärkeyden, hän saattaa ymmärtää sen suojelemisen merkityksen. Oma valinta on jo sekin, ettei riko eikä roskaa ympäristöään.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojele voidaan havainnollistaa kertomalla, että me tarvitsemme historiallisia rakennuksia hyvän ympäristön ja niiden sisältämien kulttuurihistoriallisten ja rakennustaiteellisten arvojen ja taitojen vuoksi.

Oivaltava oppiminen, kokeileminen ja keksiminen

Kulttuuriperintökasvatuksen merkittävä toimintatapa on tutkiva oppiminen, johon museo- tai kulttuuriympäristö tarjoaa virikkeitä. Tutkiva oppiminen vetoaa aisteihin ja omasta kokemuksesta oppimiseen, koska siinä yhdistyvät parhaimmillaan ajattelu ja toiminta.

Humanistisesti ajateltuna luovuuteen liittyvät kokeilut sekä soveltaminen ja keksiminen ovat ihmiselle ominaista käyttäytymistä. Varsinkin taide-työpajoissa voi jättää osallistujan omalle luovuudelle tilaa: vaikka hän saa käyttöönsä materiaaleja ja ohjeita, hänelle itselleen jää valitsemisen ja soveltamisen varaa.

Kuvittelutehtävä

Kuvittelutehtävänä mietitään, minkälainen ympäristömme olisi, jos kaikki paikkakunnan rakennukset olisivat nuorempia kuin neljäkymmentä vuotta ja sitä vanhemmat rakennukset olisi purettu pois. Silloin puuttuisi paljon niihin liittyvää tietotaitoa ja ympäristön monimuotoisuutta.

Oppilailta voi kysyä, mitä he haluaisivat säästää omassa ympäristössään ja mitä rakennuksia pitäisi suojella. Lopuksi keskustellaan ehdotuksista.

Väittelytehtävä

Väittelypaneelissa ovat vastakkain vanhaa suojeleva ja vanhaa hävittävä puoli. Kummankin puolen on perusteltava näkemyksensä mahdollisimman hyvin.

Lopuksi pohditaan, miksi suojelutoiminnassa syntyy ristiriitatilanteita, keskustellaan taloudellisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen erilaisuudesta sekä harjaannutetaan oikeudentuntoista ympäristöajattelua.

Yhteinen ympäristöpuu

Askarrellaan ympäristöpuu, jossa on erivärisiä lehtiä. Lehtiin kirjoitetaan erilaisia aiheita värien mukaan.

- Vihreät lehdet: voimaa ja hyvää oloa antavan ympäristön aiheet
- Vaaleanliilat: yhteisesti koettavan ja toisten ihmisten kanssa jaettavan ympäristön tai kulttuuriperinnön aiheet
- Siniset: asiat, joita kaipaavat ja joita puuttuu ympäristöstä
- Kellanharmaat: asiat, jotka aiheuttavat ympäristössä pahaa oloa
- Valkoiset: asiat, joilla ei ole itselle väliä (on siis samantekevää, onko niitä ympäristössä ollenkaan)

Mieluisa ympäristöni

- Etsitään tai piirretään kuva itselle tärkeästä asiasta.
- Liimataan se paperille tai pahville.
- Jatketaan harjoitusta piirtämällä tai maalaamalla alustalle paikka, josta pidetään ja joka koetaan tärkeäksi.

Artikkelin ja toimintavinkkien kirjoittaja Kirsi Hänninen on Saarijärven museotoimenjohtaja.

Lähteet

Hänninen, K. (2013). Kulttuuriympäristökasvatusta ja kulttuuriperintökasvatusta sosiaalisesti. Toivanen, P. & Laine, M. (toim.): Kestävä kasvatusta – kulttuuria etsimässä. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura.

Kallio, K. (2004). Museo oppimisympäristönä: Mihin museossa tarvitaan oppimiskäsitystä? Suomen museoliiton julkaisu 54 ja Suomen Tammi Plus-projekti 2004.

Kestävyyskasvatuksen tehtävä on tehdä mahdottomasta mahdollista

Kestävyyskasvatuksen toteuttaminen ei ole helppoa. Keskeinen haaste on itse kestävä kehityksen käsite. Muitakin haasteita on, mutta tällä kertaa keskityn tähän.

Kestävästä kehityksestä on niin monta erilaista tulkintaa, että yleisellä tasolla, hyvinkin erilaisista arvolähtökohdista on ollut pitkään helppo hyväksyä ajatus sen tavoittelemisesta. Edistetään kaikkea hyvää samaan aikaan ilman, että talous kärsii! Kaikki tykkäävät.

Heikko vai vahva kestävyys?

Ekologisen, sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen kestävyiden yhteen sovittaminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi, ja kestävyystyö onkin yleensä päätyneet olemaan niin kutsuttua heikkoa kestävyyttä, jossa talous vie ja jossa sosiaalista ja ekologista kestävyyttä edistetään, jos on rahaa. Tällaisessa poliittisessä ilmapiirissä on vaikea toteuttaa ekososiaalista sivistystä korostavaa kestävyyskasvatusta täysipainoisesti.

Kestävyystutkijat ovat jo pitkään ehdottaneet

uudenaista arvottamista kestävä kehityksen osa-alueiden välille. Kolmen (tai neljän) tasa-arvoisen osa-alueen sijaan ajateltaisiin niin, että ekologinen kestävyys on perusta, jonka päälle voidaan rakentaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä yhteiskunta.

Kun nämä osa-alueet ovat kunnossa, on mahdollista toteuttaa kestävä taloutta. Tällainen valtasuhteet ylösalaisin keikauttava, vahvan kestävä kehityksen ajattelutapa on taustalla myös ekososiaalisessa sivistysajattelussa, joka puolestaan on olennainen osa suomalaisten opetussuunnitelmien arvopohjia.

Kohti maailmaa, jota ei ole vielä olemassa

Ekologisen ja sosiaalisen kestävyiden arvostaminen talouskasvun yli on kuitenkin aika radiikaali ajatus, eikä suomalainen – tai juuri mikään muukaan yhteiskunta – ole vielä lähellä sen toteutumista. Kestävyysmurros on pahasti kesken, ja siihen liittyy voimistuvia poliittisia jännitteitä. Opettajat ja muut kasvattajat joutuvatkin toteuttamaan kestävyyskasvatusta ympäristössä, jossa

keasti merkitystä? Millainen rooli materiaalilla on hyvinvoinnissa? Onko talouden pakko kasvaa? Mitä on hyvä elämä?

Näihin tarttuminen syvästi vaatii paljon sekä oppijalta että opettajalta. Onneksi työn tueksi on laadittu erilaisia työkaluja, kuten **Niina Mykrän** ja **Anna Lehtosen** tämän lehden artikkeleissa esittelemä kestävyyskompetenssien GreenComp-kehys, joka tavoittaa hyvin aihepiiriin moniulotteisuuden.

Työllämme on tarkoitus

Lapsuuteni kesäpaikan huussin seinällä on ollut viimeiset viitisenkymmentä vuotta lehtileike, jossa kerrotaan keskeinen totuus lohokalastuksesta: Lohi on niin hieno kala, että sitä kannattaa pyytää, vaikka ei saisikaan.

lapsia, nuoria ja aikuisia kasvatetaan maailmaan, jota ei ole vielä olemassa.

Yleinen mielenkiinto ekologisen kestävyuden teemoja, kuten ilmastonmuutosta, kohtaan on hiipumaan päin, kun huoli taloudesta ja lähialueiden sodat vievät huomion julkisessa keskustelussa. Juuri nyt ei näytä siltä, että me suomalaiset olisimme joukolla omaksumassa vahvan kestävyuden jaetuksi, yhteiseksi arvopohjaksemme ainakaan ihan käden käänteessä.

Kestävyysmurrosta aidosti tukeva kasvatus ja koulutus on luonteeltaan transformatiivista: oppimisen aikana uudistetaan oppijan omaa ympäristösuhdetta ja samalla maailmaa. Monimutkaisten kestävyyskysymysten ratkaiseminen vaatii uudenlaista ajattelua ja maailmankuvaa.

Transformaatio ei ole helppoa, vaan se vaatii monia kipeitä uudelleenarviointeja sekä yhteiskunnassa että yksilöiden elämässä. Millä asioilla on oi-

Tätä ajatusta voi soveltaa myös kestävään kehitykseen ja kestävyyskasvatukseen: Kestävä yhteiskunta ja sitä tukeva kasvatus ovat niin hienoja asioita, että niitä kannattaa tavoitella, vaikka ei onnistuisikaan. Todennäköisesti emme ihmiskuntana saavuta esimerkiksi kaikkia YK:n Agenda 2030 -ohjelman tavoitteita, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö tavoittelemista kannattaisi jatkaa.

Haasteista huolimatta kestävyyskasvatukseen kannattaa siis tarttua innolla. Tämä on työtä, jolla on tarkoitus.

Artikkelin kirjoittaja Essi Aarnio-Linnanvuori työskentelee Tampereen yliopistossa ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen yliopistonlehtorina.

Lilli Poussa

Kestävä tulevaisuus edellyttää tulevaisuusvallan laajentamista

Oletko kuullut tulevaisuudesta, jossa kaikesta pitää luopua, tarjolla on lähinnä naurista ja perunaa ja talvet värjötellään? Tulevaisuuden kannalta ei ole yhdentekevää, millaisia tulevaisuuskuvia meillä on ja ketkä niitä määrittelevät.

Tulevaisuuskuvien vaikutus

Tulevaisuusvalta on valtaa vaikuttaa siihen, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivotavana. Millaisia tulevaisuuskuvia meillä on esimerkiksi arjesta maapallon kantokyvyn rajoissa? Onko elämä täyttä ja kukoistavaa vai niukkaa ja apaattista – ja kenen näkökulmasta? Ajattelemeko ehkä, että teknologia ratkaisee ongelmat, vai tavoittelemmeko muutoksia myös esimerkiksi tavoissamme tuottaa ja kuluttaa asioita ja palveluita?

Tulevaisuuskuvilla on merkitystä, sillä ajatuksemme tulevaisuudesta vaikuttavat valintoihimme tässä päivässä. Jos ajattelemme, että tulevaisuus maapallon kantokyvyn rajoissa on sekä mahdollinen että toivottava, valitsemme kauppareissulla todennäköisesti ekologisesti kestävämpiä tuotteita. Silloin olemme myös valmiita poliittisiin päätöksiin, jotka vievät meitä kohti tuota tulevaisuutta. Jos taas ajattelemme, ettei hiilineutraalius ole mahdollista, saati toivottavaa, ei se todennäköisesti ohjaa valintojamme ja päätöksiämme.

Kiinnittämällä huomiota tulevaisuusvaltaan pohdimme esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Millaisia tulevaisuusnäköymiä meillä on?
- Kuka tulevaisuuskuvia määrittelee?

Lisää tukea voi hakea Tulevaisuusvaltalinsististä. Se on käytännönläheinen työkalu tulevaisuusvallan tarkasteluun ja yhteisen keskustelun tueksi. Linssi löytyy täältä: sitra.fi/tulevaisuusvalta

- Millaisena tulevaisuus kuvataan?
- Kenen tulevaisuudesta puhutaan?
- Ja mikä tärkeintä: Kuka pääsee osalliseksi tulevaisuudesta käytäviin keskusteluihin?

Nuorten kokemus

Suomalaisten ajatuksia tulevaisuudesta kartoittavasta Tulevaisuusbarometrasta (Sitra 2023) käy ilmi, että 15–24-vuotiaat nuoret kokevat luonnon kantokyvyn murenemisen vaikuttavan omaan elämään – sekä muita ikäryhmiä enemmän. Niin ikään, kun barometrissa kysyttiin, kenen ääni ei riittävästi kuulu keskustelussa tulevaisuudesta, nousivat vastauksissa kärkeen lapset ja nuoret tavallisten kansalaisten rinnalla. Tulevaisuusvaltaa tulisi siis laajentaa myös lasten ja nuorten suuntaan.

Ympäristökasvattajilla on erinomainen mahdollisuus laajentaa tulevaisuusvaltaa luomalla lapsille ja nuorille edellytyksiä tulevaisuusajatteluun ja innostamalla heitä mukaan tulevaisuuskeskusteluun. Liikkeelle voi lähteä vaikka kysymyksistä:

- Millainen on lasten ja nuorten mielestä toivottava tulevaisuus maapallon kantokyvyn rajoissa?
- Keitä ja mitä tulevaisuudessa näkyy?
- Millaiselta arki ja juhla näyttävät?
- Kuinka pitkälle tulevaisuuteen pystymme ajattelemaan?

Artikkelin kirjoittaja Lilli Poussa työskentelee asiantuntijana Sitran ennakoitimiissä, jossa tuotetaan tulevaisuuteen luotaavaa ennakoitintietoa ja kehitetään työkaluja tulevaisuusajattelun tueksi.

Ilmastoisovanhemmat ry:n tilaisuus Lasten oikeuksien puolesta Pikku parlamentissa 25.4.2024. Mukana kummikansanedustajat (eturivi) ja järjestöyhteistyössä Aktivistimummot, Ilmastovanhemmat, Pelastakaa Lapset ry, Suomen Unicef, Plan International Suomi, Luontoliitto ja FEE Suomi.

Riitta Salasto

Ilmasto ja oikeudenmukaisuus

”**M**un lapsuutta on varjostanut ilmastohätätila. Tämän vuoden tammikuuta oli lämpötilaltaan korkein esiteollisen ajan jälkeen. Helmikuussa uutisoitiin, että maapallon keskilämpötila on noussut keskimäärin 1,5 celsiusastetta. Suomen ylikulutuspäivää vietettiin huhtikuussa. Lämpenemisen seurauksia ovat yhä lisääntyvät lämpöaallot, kuivuus, tulvat, myrskyt ja veden puute.”

Nuorten kiitetyn puheenvuoron piti seitsemäntoistavuotias **Minni-Mansikka Kapanen**. Hän esiintyi Plan International Suomen edustajana Ilmastoisovanhempien tilaisuudessa Pikkuparlamentissa huhtikuussa 2024.

Tilaisuudessa Ilmastoisovanhemmat pohti muiden järjestöjen ja kummikansanedustajien kanssa, miten lasten oikeuksia voitaisiin edistää. Lastem-

me tulevaisuus riippuu tämän hetken aikuisten ilmastotoeista.

Miten muutamme tulevaisuuden?

Mikään yksittäinen menetelmä ei yksinään ole ratkaisu kaikissa tilanteissa. Aina on kuitenkin aloitettava ihmisistä ja heidän arvoistaan.

– Kolme avainta: ennakointi, innovointi ja kommunikointi, sanoo **Arto O. Salonen**.

Professori Arto O. Salonen ja tutkija **Sakari Tolppanen** painottavat molemmat kriittistä media-lukutaitoa keskeisenä perustaitona. Väärän tiedon tuottaminen on nykyään helpompaa kuin koskaan. Tietoturvasta ja suojaumisesta on huolehdittava. Silmiemme edessä on algoritmien muokkaamia näkymiä ja tekoälyn tuottamaa materiaalia. Siksi tiedonhaussa lähdekritiikkiin on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Arto O. Salonen painottaa, että yhteistyö, luova ongelmaratkaisu ja utelias uuden oppiminen ovat yhä keskeisempiä ihmisenä kasvamisen päämääriä. Hyvän tulevaisuuden tekevät ihmiset itse.

Oleellista on nähdä ihmisen paikka maailmassa sellaisena kuin se on.

Globaali talous liittää jokapäiväisen elämän myös Suomen rajojen ulkopuolella oleviin ihmisiin ja heidän elinympäristöihinsä. Ihmisen hyvinvointi palautuu muiden lajien hyvinvointiin esimerkiksi hyönteisten suorittamien pölytysten kautta.

Rakentamisen materiaalien parissa toimiva Sakari Tolppanen painottaa vihreää siirtymää myös yrittäjänäkökulmasta.

– Kannustan nuoria yrittämisen tielle, hän sanoo.

Kestävyysmurros

Taloukskasvusta riippuvaisessa yhteiskunnassa ihmisen ja muun luonnon välinen kytkös jää helposti huomiotta. Taloukskasvun irtikytkentä luonnonvarojen käytön kasvusta, ilmastonmuutoksen kiihtymisestä ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneemisestä on todella haastavaa.

Tällä on yhteys myös oikeudenmukaisuuteen, sillä ihmisten mahdollisuudet elämäntapamuu-

Niko Jouhkimainen / Itä-Suomen yliopisto

Sakari Tolppanen on tutkija Itä-Suomen yliopiston filosofisessa tiedekunnassa ja Materialising Oy:n operatiivinen johtaja.

Reija Törrönen

Arto O. Salonen on professori Itä-Suomen yliopiston Yhteiskunta- ja kauppatieteellisessä tiedekunnassa. Hän on Kestävyyspaneelin jäsen.

toksiin ovat erilaisia. Tarvitaan viisasta päätöksentekoa, jonka avulla luodaan olosuhteet, joissa kestävä elämä on luontevaa ja kohtuuhintaista. Perinteinen työnkuva on muutosvaiheessa.

Tarvittavasta kokonaisvaltaisesta muutoksesta Arto O. Salonen käyttää nimitystä kestävyysmurros. Systemiajattelu auttaa kokonaisvaltaisen muutoksen toteuttamisessa. Sen ytimessä on ihmisen mieltäminen osaksi muuta todellisuutta arkisten kytkeytymisten kautta.

Nämä kytkeytyvät auttavat ottamaan vastuuta siitä, minkä osaksi ihmisen itsensä kokevat. Samalla konkreetisoituvat omat vaikutusmahdollisuudet, kun ihmiset, asiat ja ilmiöt ovat vuorovaikutuksessa keskenään. #Me too on esimerkki informaatioajan perhosilmästä, jossa pieni välähdyksysteemissä sai aikaan maailmanlaajuisen muutoksen.

Lähteet

Joutsenvirta, M. & Salonen, A. O. (2020). Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa. Basam Books.

Salonen, A. O., Kurenlahti, M. & Jaaksi, A. (2021). Rakkautta ja valoa. Tie hyvään tulevaisuuteen. Docendo.

Nylander A., Kuusisto, P., Ketonen-Oksi, S. & Salonen, A. O. (ilmestyy 2024). Avaimet planetaarisesti kestävään tulevaisuusajatteluun. Itä-Suomen yliopisto – Sirene HOME | Materialisting.

Artikkelin kirjoittaja Riitta Salasto on Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomen omistaman Going Green Oy:n hallituksen puheenjohtaja.

PROSESSIMALLI YMPÄRISTÖTUNTEIDEN KOHTAAMISESTA

Tuore ympäristöahdistuksen ja -surun prosessimalli voi auttaa tarkastelemaan sekä omia että toisten tunteita.

Kestävyysosaamiseen kuuluu myös henkisiä taitoja. Osaa niistä voisi kutsua ympäristötunnetaidoiksi: kyvyiksi kanavoidsa ympäristötunteiden energioita rakentavasti. Ympäristöahdistuksen ja -surun prosessimalli tarjoaa visuaalisen apuvälineen ympäristötunnetaitojen pohtimiseen.

Prosessimalli kartoittaa maailman ympäristötilanteen kohtaamista. Esitän, että asiaan liittyy väistämättä jonkinlaista "ahistusta" ja surua, vaikka osa ihmisistä yrittääkin parhaansa mukaan paeta näitä tunteita. Prosessimalli sisältää kronologisia vaiheita ja pärjäämisen tärkeitä ulottuvuuksia.

Kuvaan seuraavaksi mallin pääpiirteet ja esittelen sen jälkeen keinoja, joilla mallia voi hyödyntää kasvatuksessa ja kestävyystoiminnan tukena.

Alkuvaiheet: tietämättömyydestä heräämiseen

Ajallisesti ensimmäinen vaihe on tietämättömyys: autuas tila, jossa ihminen ei vielä oikeasti tiedä ympäristökriisin vakavuutta. Nykyaikana tämä rajoittuu lähinnä aivan pieniin lapsiin, mutta esimerkiksi vielä 1990-luvulla oli aivan yleistä kasvaa aikuiseksi ilman syvempää tietoisuutta ekokriisin laajuudesta.

Puolitietoisuus on monimutkainen vaihe, jossa ihminen osittain tietää ja osittain yrittää olla tietämättä enempiä. Joillakuilla tämä vaihe jää lyhyeksi, ja toiset yrittävät pitkittää sitä, koska he ounastelevat, että syvempi tietäminen merkitsee suurempaa haastetuksi tulemistä. Monenlaiset tekijät vaikuttavat tähän, ja ympäristökasvatuksen tutkijat ovat kartoittaneet niitä esimerkiksi sosioekologisen mallinnuksen avulla. Etenkin sosiaaliset ryhmät ja läheiset ihmiset vaikuttavat voimakkaasti yksilöiden reaktioihin.

Herääminen voi tapahtua joko äkillisesti tai pitkän kehityskulun jälkeen. Ympäristökriisin vakavuus havahduttaa, vaikka tilannearviot voivat yhä olla erilaisia. Usein seuraa järkytys, ja myös traumat ovat mahdollisia.

Prosessin ydin: yritys pärjätä ja muuttua

Tämän jälkeen prosessimalli siirtyy kronologisten vaiheiden lisäksi temaattisten ulottuvuuksien käsitteeseen. Ytimessä on kolmisäikeinen kokonaisuus: yritys pärjätä ja muuttua (*coping and changing*). Tutkimusten ja psykologisen kirjallisuuden perusteella kolme asiaa piirtyvät olennaisina: toiminta, tunteiden kohtaaminen ja etäisyyden pitäminen.

Toiminta auttaa sekä elonkehää että ihmistä itseään: pystyvyyden ja voimaantumisen kokemukset ovat tärkeitä myös psyykkisesti. Tunteiden kohtaamisessa suruprosessin sisältämät erilaiset tunteet ovat merkittävässä osassa. Varsinaisen surun lisäksi esimerkiksi syällisyyden tunteet ja suuttumus vaativat käsittelyä.

Etäisyyden pitäminen sisältää sekä terveen itsestä huolehtimisen että voimakkaamman välttelyn. Kaikkiin näihin vaikuttaa yhteisöllinen ulottuvuus: malli ei ole pelkästään yksilötasoinen.

Mallin keskeisenä pointtina on, että kaikkia kolmea ulottuvuutta tarvitaan, jotta ihminen voi pärjätä ja muuttua. Ympäristökrisiin suhteen pelkästään sopeutuminen ei riitä, vaan tarvitaan transformaatiota. Jokainen kolmesta ulottuvuu-

desta on olennainen, vaikka eri ihmiset eri tilanteissa saattavatkin tarvita niitä hivenen eri määriä.

Tähän kytkeytyy se, että jokainen näistä kolmesta ulottuvuudesta sisältää myös vaaroja. Jos ihminen keskittyy liian yksioikoisesti ja voimakkaasti pelkästään yhteen tai kahteen ulottuvuuteen, on jaksaminen koetuksella. Silloin henkilö uhkaa luisua taustakehän kautta kuvattuun Voimakkaamman ahdistuksen, masennuksen tai uupumisen maastoon.

Loputon toiminta voi tuottaa uupumuksen. Pelkkä ympäristösurun maastossa kulkeminen ilman lepoa tai toimintamahdollisuuksia voi johtaa masennukseen tai niin kutsuttuun komplisoituneeseen suruun. Pelkkä etäisyyden pitäminen muodostuu välttelyksi tai kieltämisyritykseksi, joka tuottaa kasvavaa psyykkistä sekä sosiaalista kuormitusta

Päämäärä: muodonmuutos

Tavoitteena on sopeutuminen ja muodonmuutos. Ihminen oppii pärjäämään paremmin muutostunteiden kanssa, löytää itselleen sopivan tavan toimia hyvien asioiden puolesta ja osaa myös

huolehtia jaksamisestaan. Tasapaino ja tietoisuus kasvavat, mutta ailahtelua tulee silti olemaan, eikä kaikkea voi hallita. Toisten ihmisten ja muun luonnon tukea tarvitaan monin tavoin, ja kyse on vuorovaikutteisesta kokonaisuudesta.

Samat kolme pärjäämisen ulottuvuutta ovat yhä elintärkeitä, mutta eräitä muutoksia tapahtuu. Prosessimallissa tätä kuvaa kahden ulottuvuuden pääotsikon ja alaotsikon vaihtuminen keskenään. Muutkin tunteet kuin suru saavat enemmän tilaa. Tietoisempi itsestä huolehtiminen on nyt päämuoto, vaistomaisen etäisyyden ottamisen sijaan.

Samalla maailma jatkaa kulkuaan. Uudet tapahtumat voivat käynnistää uudelleen voimakkaamman sopeutumistarpeen, jolloin ikään kuin palataan Yritys pärjätä ja muuttua -vaiheeseen.

Mallin käyttö ympäristökasvatuksessa

Mallia voi käyttää sekä itsenäiseen pohdintaan että ryhmätöiden apuvälineenä. Siihen liittyviä ajatuksia voi sisällyttää myös tiedolliseen opetukseen, mutta parasta on, jos on mahdollista tehdä myös työskentelyä. Kaksi pääasiallista käyttötapaa ovat elämänpolkujen tarkastelu ja reagoititapojen pohdinta.

Elämänpolkujen tarkastelu tuottaa yleensä monenlaisia oivalluksia. Turvallisessa ryhmätyössä tämä tarjoaa hienon mahdollisuuden tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi oman polkunsa kanssa. Vaiheiden nimet voi esimerkiksi kirjoittaa paperille tai lattiaan, ja ihmisiä voi kannustaa myös fyysisesti liikkumaan vaiheiden mukana, kun he kertovat niistä pienryhmässä. Tulevissa materiaaleissa on saatavissa apukysymyksiä tähän.

Reagoititapojen pohdinnassa voi myös merkitä jollakin tavalla tilaan Pärjäämisen ja muuttumisen kolme ulottuvuutta (Toiminta, tunteiden kohtaaminen tai suru, Etäisyyden pitäminen). Tähän voi lisätä myös Voimakkaamman ahdistuksen taustakehän ja nuolen, joka kuvaa sopeutumista ja muodonmuutosta. Ihmisiä voi kannustaa pohtimaan esimerkiksi seuraavia asioita:

- Millainen on tasapainoni tällä hetkellä kolmen ulottuvuuden suhteen? Mitä saattaisin tarvita enemmän?
- Mikä on itselleni luontaisin reagoititapa? Entä vaikein? Miksi?
- Mihin reagoititapoihin sosiaaliset ryhmäni minua kannustavat, joko sanallisesti tai hiljaisesti?
- Mitkä olisivat itselleni luontevia ympäristösurun käsittelykeinoja? (Esim. muistokynttilä, muistoalttari, musiikki, kuvataide, tanssi, savenvalaminen, hartaushetki, muistotekstin kirjoittaminen.)
- Millaiset ympäristötoiminnan muodot auttavat sekä vaikuttamaan maailmaan että säilyttämään omat voimavarani?
- Millaiset asiat auttavat minua tai läheisiäni lepäämään ja palauttamaan voimia?
- Millainen on tasapainoni hyvien ja huonojen ympäristöuutisten seuraamisen välillä?

Artikkelin kirjoittaja Panu Pihkala on ympäristötunnetutkija ja dosentti Helsingin yliopistossa.

Panu Pihkala esittelee prosessimallia laajassa tutkimusartikkelissaan ”The Process of Eco-Anxiety and Ecological Grief: A Narrative Review and a New Proposal”. Suomeksi se löytyy Ympäristöahdistuksen mieli -hankkeen sivustolta.

Prosessimalli on innoittanut monia kasvattajia eri maissa. Sen käytöstä on julkaistu esimerkiksi blogitekstejä. Vuonna 2024 on käynnissä Maj ja Tor Nesslingin säätiön rahoittama hanke, jossa luodaan viestintää tutkimustiedon pohjalta prosessimallia käyttäen.

Toivottavasti malli löytää paikkansa monen kestävyystoimijan tukena.

ILMASTOTUNNEYPYRÄ

Ilmastotunneypyrä kuvaa eräitä keskeisiä ilmastomuutokseen liittyviä tunteita. Tavoitteena on antaa ihmisille sanoja tunteista ja tehdä niiden olemassaoloa näkyväksi. Ympyrä sisältää rajatun valikoiman, ja on hyvä huomata, että on olemassa myös muita ilmastotunteita.

Ympyrää voi käyttää monin tavoin kasvatuksessa ja viestinnässä. Sen voi sijoittaa osaksi oppituntia tai esitelmiä, ja sen pohjalta voi toteuttaa pohdinta-tehtäviä sekä toiminnallisia tehtäviä.

Ympyrä ja siihen liittyviä materiaaleja löytyy monilla eri kielillä julkaisijan, Climate Mental Health Network -järjestön sivuilta. Siellä on saatavilla myös emoji-versio sekä tuore opas ilmastotunteisiin.

Opas antaa kasvattajalle monenlaista taustatietoa, ja sitä voi hyödyntää vanhempien opiskelijoiden oppimateriaalina. Ilmastotunneypyrä ilmestyi syksyllä 2023, ja se on saanut maailmalla runsaasti suosiota.

climatementalhealth.net/wheel

POHDINTAKYSYMYKSIÄ

Tällä hetkellä – viime aikoina

Katso ympyrää ja pohdi, mitä tunteita koet ilmastoasioiden suhteen. Entä millaisia ilmasto-tunteita olet havainnut toisissa ihmisissä?

Pidempijänteisesti

Millaisia tunteita olet eri aikoi-na kokenut ilmastoasioiden suhteen? Ovatko nämä tunteet muuttuneet tai vaihdelleet? Miten ja miksi?

Ryhmät

Millaisia ilmastotunteita koet yhdessä joidenkin toisten kansa? Onko niissä ryhmissä, joihin kuulut, joitain erityisen yleisiä ilmastotunteita?

Tasapaino

Millainen tasapaino eri tun-teiden välillä olisi mielestäsi rakentava? Miten sellaista kohti voisi edetä tai miten sellaista voisi ylläpitää?

Eri tunteiden tehtävät

Jotkut tunteet voivat tuntua pahalta, mutta niillä on silti tärkeitä tehtäviä elämässä. Mitä ajattelet ympyrässä olevista tunteista tämän asian suhteen?

Eri kielet

Tutki nettisivulta erikieli-siä ilmastotunneympyröitä. Herättävätkö muiden kielten tunnesanat sinussa ajatuksia? Millaiset tunnesanat ovat tiettyissä kielissä erityisen ilmaisuvoimaisia?

Puuttuvat tunteet

Tuleeko mieleesi ilmastotunteita, joita pidät merkittävänä, mutta joita ei ole tässä ympyrässä?

Ympäristötunteiden ympyrä

Tämä ympyrä kuvaa eräitä yleisiä ilmastotunteita. Jos tekisit kuvan tunteista, joita koet ylipäätään ympäristöasioihin liittyen, olisiko siinä eroja?

Luonto

Entä jos mietit luonnon suhteen kokemiasi tunteita? Jos haluat, tee maalaus, piirros tai kollaasi erilaisista ympäristöön ja luontoon liittyvistä tunteistasi.

TOIMINNALLISIA VIRIKKEITÄ

Tarralaput, kivet ym.

Ympyrän kuvan päälle voi merkitä tunteita lapuilla tai vaikkapa kivillä. Tehtävänantoja voi olla monia: itseä kiinnostava tunne, itselle vaikea tunne, tunne, jota on havainnut paljon ympärillä ja niin edelleen. Katso esimerkiksi kuvat nettisivulta. Ympyrän sijoittaminen julkiseen tilaan on yksi mahdollisuus.

Tila ja liike

Ympyrän voi merkitä tilaan, ja sitä voidaan työstää liikettä hyödyntäen. Voidaan esimerkiksi tutkia liikettä eri tunteiden välillä. Mihin tunteeseen jokin tietty tunne voi johtaa? Mitkä olisivat rakentavia tunneketjuja?

Värien pohtiminen

Millaiset värit kuvaisivat parhaiten sinulle eri ilmastotunteita, joita ympyrässä on nimetty? Voit maalata tai piirtää.

Viestintää ympyrän avulla

Kenelle haluaisit jakaa ilmastotunneympyrän, ja miten sen voisi parhaiten tehdä?

Pinja Sipari

Kestävässä kehityksessä riittää käsiteltävää kaikkiin oppiaineisiin

Kaikilla oppiaineilla on annettavaa kestävän kehityksen opetuksessa, mutta mitä se käytännössä tarkoittaa? Biologian ja maantieteen opettajien liitto kävi uutta oppimateriaaliaan varten läpi yläkoulun ja lukion opetussuunnitelmia sekä keskusteli kymmenien opettajien ja järjestötoimijoiden kanssa eri oppiaineiden roolista kestävän kehityksen temojen opetuksessa.

Kaikkien ei tarvitse opettaa kaikkea, sillä oppiaineiden yhteistyöllä kestävän kehityksen eri ulottuvuuksista muodostuu yllättävänkin monipuolinen kuva. Yhdessä saadaan käsiteltyä myös laajan Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteet.

Kirjoittaja Pinja Sipari toimii kestävyyskasvatuksen asiantuntijana Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry:ssä.

Oppiaine	Joitakin keskeisiä sisältöjä	Tärkeät Agenda-tavoitteet
Kemia	Puhdas vesi, ilma ja maaperä, hiilen ja muiden aineiden kierto, planeetan rajat, energiantuotanto, kemikalisaatio, kaivannaisteollisuus, kiertotalous, elinkaariajattelu	2, 6, 7, 9, 12
Fysiikka	Energiantuotanto ja -kulutus sekä siirtäminen, sähkö ja lämpö, ilmastonmuutos, kasvihuoneilmiö, liikenne, teknologiset ratkaisut	7, 9, 13
Biologia	Luonnon monimuotoisuus, ekosysteemipalvelut, ympäristöongelmat Suomessa ja muualla maailmassa, luonnonvarojen kestävä käyttö, luonnontuntemus, ekologia, ympäristötieteet, biotekniikan sovellukset	1, 6, 13, 14, 15
Maantiede	Luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan ilmiöt ja niiden vuorovaikutus, ympäristö- ja ihmisoikeuskysymykset, maailmankansalaisuus, kestävä kehityksen sitoumukset, osallistuminen ja vaikuttaminen	1, 2, 8, 9, 11, 13, 17
Terveystieto	Terveysosaaminen, ympäristön vaikutus terveyteen ja elintapojen vaikutus ympäristöön, eettinen vastuullisuus, ihmisoikeudet, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, aktiivinen kansalaisuus	1, 2, 3, 5, 6, 10
Yhteiskuntaoppi	Ihmisoikeudet, moniarvoinen yhteiskunta, yhdenvertaisuus, tasa-arvo, demokratia, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, maailmankansalaisuus, kestävä talous	1, 8, 10, 12, 16
Uskonnot	Ihmisoikeudet, eettinen ajattelu, kulttuurinen moninaisuus, yhteiskuntarauha, kulttuuriperintö, maailmankansalaisuus	10, 11, 16
Äidinkieli	Kulttuurinen yleissivistys, kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus, kulttuuriperintö, eettinen pohdinta, aktiivinen kansalaisuus	4, 10, 11
Kotitalous	Kestävä elämäntapa, vastuullinen kuluttaminen, eettinen ruoka, kestävä asuminen, tasa-arvo	2, 11, 12
Käsityöt	Vastuullinen, eettinen ja ekologinen kuluttaminen, kulttuuriperintö, kestävät materiaalit	8, 9, 12

Niina Mykrä

MAPPA 10 VUOTTA – SYNTYMÄ JA ELÄMÄ

Mistä löytäisin hyviä materiaaleja ympäristökasvatukseen lasten ja nuorten kanssa? Näin mietin usein, kun aloittelin uraani opettajana luontokoulussa.

En ollut ajatukseni kanssa yksin: Kestävän kehityksen koulutuksen toimikunnan koulutusjaosto (mikä nimihirviö!) kirjasi vuonna 2006 strategiaansa, että materiaaleja tarvitaan, ja niiden löytäminen tietotulvan keskellä on työlästä. Siitä se ajatus lähti.

MAPPA syntyy yhdessä kehitettäväksi

Luontokoulujen ympäristökasvattajat tarvitsivat yhtäältä paikan opettajien koulutuksissa jakamilleen linkeille ja toisaalta helpon tavan jakaa osaamista luontokoulujen kesken. Väkersin ensimmäisen linkkilistan verkkosivuille aloittaesani Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton toiminnanjohtajana vuonna 2010. Kävi nopeasti selväksi, että ratkaisu ei ollut toimiva.

Sain vinkin hyvästä tyyppistä, joka pystyisi pan-

kin synnyttämään, ja ohjelmistokehittäjä **Kimmo Rinteelä** nappasi ajatuksesta kiinni. Materiaalipankin kättilöksi palkattiin vuonna 2013 ympäristösuunnittelija **Milla Yksjärvi**.

– Mahtavaa oli, miten Kimmo ei tyrmännyt mielikuvituksellisimpiakaan visioita ja jaksoi selittää rautalangasta, muistelee Milla.

– Suunnitteluun osallistui paljon toimijoita, joilta saatiin paljon kommentteja ja ideoita, kertoo Kimmo.

Millan mukaan hommassa oli mukava yhdessä tekemisen meininki. Lähtökohtana oli, että jokainen toimija vastaisi omista materiaaleistaan, käyttäjä löytäisi hakutoiminnolla tarvitsemansa ja automatiikka auttaisi ylläpitoa karsimalla toimimattomia linkkejä. Materiaalien löytymisen näkökulmasta keskeisimmäksi tehtäväksi nousi materiaalin luokittelu, joka johti Finto-palvelun Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologian toteuttamiseen.

– MAPPAn synnytyks keväällä 2014 oli tietyiltä osin haastava, mutta lopputulos täydellinen, nauraa Milla.

MAPPA kasvaa ja saa mainetta

Varhaisen MAPPAn hoitajana toimi biologian opettaja **Aulikki Laine**.

– Asiasta oltiin hyvin innoissaan, hän kertoo. Luotiin upotuskoodi, jotta MAPPA-haku voitiin sisällyttää kunkin toimijan omille verkkosivuille. Ympäristöministeriön ympäristökasvatushankkeissa alettiin vaatia, että syntyneet materiaalit tulee tallettaa MAPPaan.

Kun nykyinen MAPPAn kehittäjä, biologian opettaja **Maija Ihantola** sai MAPPAn hoidettavakseen vuonna 2016, materiaaleja oli jo niin paljon, etteivät hakutoiminto ja mekaaniset hakutulosten rajaustyökalut enää riittäneet. Kehitettiin toiminto, jolla käyttäjä saattoi pakata materiaaleja teema-reppuun.

Käyttäjämäärä kasvoi, ja myös MAPPaan kriittisesti suhtautuneet huomasivat: yhteinen ikkuna tuokin lisää liikennettä kaikille, eikä ole keneltäkään pois. Yhteistyö helpottaa myös opettajien ja nuorisotyöntekijöiden työtä.

– Onpa kätevää, toteaa varhaiskasvatuksen opettaja **Satu Hiekkö** ajatelleensa, kun kohtasi MAPPAn ensimmäistä kertaa. Hän on jo vuosia opastanut MAPPAn käyttäjiä sekä tehnyt ylläpitotoimia esimerkiksi sisältöjen luokittelun ja lisäämisen parissa.

Satun mielestä on iso plussa, että materiaalia tuottavat useat tahot yliopistoista ja järjestöistä yksittäisiin opettajiin ja nuorisotyöntekijöihin. YK-liitto nimesi suuren suosion saaneen MAPPAn Suomen ehdokkaaksi UNESCO:n kestävän kehityksen kasvatuksen palkinnolle, ja Opetushallituksen oppimateriaalikirjaston kehittäjät hämmästelivät MAPPAn käyttäjälukuja.

Materiaalipankista työkalupakiksi

MAPPaan rakennettiin vuonna 2021 palvelukartta sekä kalenteri koulutuksille ja tapahtumille. Tämän myötä esimerkiksi LYKE-verkoston luonto- ja ympäristökoulut sekä ympäristökasvatuksen kou-

MAPPAn kortit kulkevat edelleen Millan käsilaukussa.

lutukset löytyvät MAPPasta helposti.

– Minut yllätti täysin, että MAPPAssa on niin huikea määrä sisältöä ja aktiivisia käyttäjiä, sanoo teknologiajohtaja **Sami Tarkiainen** Groteskista, joka ryhtyi uudistamaan MAPPAA vuonna 2022. Viimeisimmäksi Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton ylläpitotiimiin sukeltanut biologi **Sanna Saari-Vesterinen** kertoo yllättyneensä uuden MAPPAN käytön intuitiivisuudesta. Oman teemarepun jakaminen QR-koodina viehättää viestijää heppoudellaan.

”Hienointa on tietysti aina uusimmat jutut”

Näin toteaa MAPPAN nykyisessä kehittäjätiimissä jatkava Kimmo. Nyt MAPPAssa on mahdollista luokitella ja hakea materiaaleja osaamisperusteisesti perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmatavoitteiden sekä GreenCompin sisältämien kestävyysosaamisten perusteella. Vanhojen mate-

riaalien luokittelun päivittämiseen tarvitaan vielä joukkovoimaa.

Kestävyyskasvatustutkijana minua itseäni kiinnostaa erityisesti omien tutkimustulosten saattaminen opettajien ja ohjaajien käyttöön.

– Myös luontotiedon välittäminen suoraan tutkijoilta lapsille ja nuorille on mielestäni upea kehityssuunta, innostuu Maija. Uusia ajatuksia kuplii jo pinnan alla.

Olen katsellut viimeiset vuodet ylpeydellä MAPPAN kasvua sivusta. Sen elämä näyttää olevan hyvissä käsissä ja vakaalla pohjalla. Siemenen lisäksi on tarvittu synnyttäjä, kättilö, hoitajat, kehittäjät ja ennen kaikkea valtava ympäristökasvatusammattilaisten verkosto. Yhdyn Maijan sanoihin:

– MAPPAA on maailmanparantamista tositarkoituksella, yhdessä.

Niina Mykrän kirjoittaman MAPPAA-tarinan faktat tarkisti Maija Ihantola.

Lintutietoa keltanokille!

Mustarastas (Micha Fager).

Ota käyttöön
laadukas
ja maksuton
tarjontamme
opetuksen tueksi.

LINTUVISA

**TUNNISTA LINTUJA
YMPÄRI VUODEN!**

**1–3 lk, 4–6 lk, 7–9 lk
ja avoin sarja**

Materiaalimme avulla voit opettaa lintujen tunnistusta milloin vain. Voit myös järjestää Lintuvisan, jossa kilpaillaan luokan (tai koulun) parhaan lintutuntijan tittelistä. Meiltä saat innostavaa materiaalia ja pienet palkinnot kaikille.

www.birdlife.fi/lintuvisa

PIHABONGAUS

SUOMEN SUURIN LUONTOTAPAHTUMA 20.–24.1.2025

Esikoulu, peruskoulu, lukio

Osallistu Pihabongauksen koululaisviikkoon ryhmäsi kanssa. Tutustukaa talvilintuihin materiaalien avulla ja lähtekää pihalle tarkkailemaan!

www.birdlife.fi/koulupihabongaus

LASTEN LINTUVIIKKO

12.–18.5.2025

Päiväkoti, esikoulu, alakoulu, iltapäivätoiminta

Vie lapset tarkkailemaan lintujen käyttäytymistä ja etsimään helppoja merkkejä pesinnästä. Tarjoamme opetuksen tueksi hauskaa materiaalia ja hienoja arvontapalkintoja.

www.birdlife.fi/lintuviikko

BirdLife on maailman suurin ympäristöjärjestö.
BirdLife Suomi ry on lintujen suojelu- ja harrastusjärjestö,
joka edistää luonnon monimuotoisuuden säilymistä.

www.birdlife.fi

Sinustako ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen asiantuntija?

Suorita ympäristöalan erikoisammattitutkinto ja valmistu ympäristökasvatuksen asiantuntijaksi

Ilmoittautuminen syksyllä 2024 käynnistyviin ympäristökasvatuksen koulutusohjelmiin on nyt auki. Ensi syksynä tarjoamme ympäristökasvatuksen koulutusohjelmia sekä ulkona opettamisen että kulttuurialan painotuksilla. Lisäksi ensimmäistä kertaa koulutusohjelman voi suorittaa kokonaan verkossa paikkakunnasta riippumatta. Varaa paikkasi kehuuttuun koulutusohjelmaan nyt!

Tilaa Sykli kouluttamaan omalle paikkakunnallesi

Tarjoamme tilauksesta innostavia ja toiminnallisia työpajoja ulkona oppimisen, kestävän kehityksen ja luonnon hyvinvointivaikutusten teemoista. Tilauskoulutukset ovat hyvä tapa kouluttaa henkilöstöä sekä rakentaa pohjaa ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen työn koordinointiin ja suunnitteluun. Työpajat tarjoavat uusia oivalluksia ja konkreettisia työkaluja toiminnallisiin menetelmiin ja lähiympäristön monipuoliseen hyödyntämiseen opetuksessa. Tilauskoulutuksen kestot vaihtelevat 3-6 h välillä ja ovat sovittavissa tilaajan kanssa.

Seuraa Syklin koulutustarjontaa koulutuskalenterista!

Tarjoamme jatkuvasti useita ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen lyhytkoulutuksia. Pysy ajan tasalla uusista koulutuksistamme seuraamalla Syklin koulutuskalenteria.

Seuraa meitä somessa:

Instagram: @ymke_sykli

Tilaa Syklin uutiskirje:

www.sykli.uutiskirje.fi

Yhteinen polku kestävään tulevaisuuteen

Ympäristökoulu Polku auttaa opettajia ja muita kasvatusalan ammattilaisia matkalla kohti kestävää tulevaisuutta.

Toteutamme oppitunneita kouluissa ja päiväkodeissa, tarjoamme innostavia koulutuksia ja tuotamme monipuolisia opetusmateriaaleja. Olemme myös mukana monissa kestävyyskasvatuksen hankkeissa.

Uudet materiaali- paketit on julkaistu!

Suosittu Toivoa ja toimintaa -verkkosivusto on jälleen monipuolistunut. Sivustolla on juuri julkaistu kaksi materiaalikokonaisuutta, jotka innostavat entistä monipuolisempaan kestäväen kehityksen kasvatukseen.

Tehtäväpaketit eri oppiaineille:

- Omat tehtäväpaketit 12 eri oppiaineen kestäväen kehityksen kasvatukseen yläkoulussa ja toisella asteella
- Mukana käsityöt, kotitalous, kuvataide, äidinkieli, uskonto, elämäkatsomustieto, yhteiskuntaoppi, kemia, fysiikka, biologia, maantiede ja terveystieto
- Monipuoliset tehtäväpaketit koostuvat eri tahojen parhaista tehtävistä

Tehtäväpaketit Agenda 2030 -tavoitteista:

- Omat tehtäväpaketit ja taustatietoa jokaisesta Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteesta
- Monipuoliset tehtäväpaketit koostuvat eri järjestöjen ja muiden tahojen parhaista tehtävistä
- Kohderyhmänä yläkoulu, toinen aste sekä nuorisotoiminta

Tutustu maksuttomiin materiaaleihin osoitteessa: toivoajatoimintaa.fi

**TOIVOVA &
TOIMINTAA**

Biologian ja maantieteen opettajien liitto BMOL ry on toteuttanut materiaalit ulkoministeriön tuella yhteistyössä kymmenien opettajien ja mm. järjestötoimijoiden kanssa.

YMPÄRISTÖ-
KASVATUS

© Heta Nääs / WWF

TOTEUTA MONIALAINEN OPPIMISKOKONAISUUS LUONNON MONIMUOTOISUUDESTA

Alakouluille suunnattu oppimiskokonaisuus tarjoaa materiaaleja ja valmiita ideoita monipuolisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen. Se on jaettu ikäryhmittäin neljään eri teemaan: Lähiluonto tutuksi, Vesistöjen äärellä,

Mennään metsään ja Suomen uhanalaiset – tapausesimerkkinä saimaannorppa. Oppimiskokonaisuuden aikana opitaan uutta luonnon monimuotoisuudesta, harjoitellaan ympäristövastuullista arkea ja ilmaistaan omia mielipiteitä.

TILAA MAKSUTON LUONNON MONIMUOTOISUUS JA TEOT SEN HYVÄKSI -JULISTESARJA

Kolmen julisteen sarja muistuttaa maapallon luonnon ainutlaatuisuudesta, jokaisen lajin arvosta ja antaa vinkkejä konkreettisiin tekoihin luonnon puolesta. Esimerkkinä uhanalainen lajimme, saimaannorppa. Julisteen toinen puoli on suomeksi, toinen ruotsiksi.

Oppimiskokonaisuus ja julistesarja on toteutettu Yhteinen saimaannorppamme LIFE-hankkeessa, joka on saanut osarahoitusta Euroopan unionin LIFE-ohjelmasta.

Tutustu oppimiskokonaisuuteen ja tilaa maksuton julistesarja: wwf.fi/opettajille

MAPPA on
ympäristökasvatuksen
ja kestävyysosaamisen
työkalupakki

Mitä viestiä linnut tuovat?

Uusi LINTURETKIKONE

tuo viestin perille
ja näyttää oman
alueesi linnut
tänään!

mappa.fi/linturetkikone

Lähde linturetkelle
polkuja pitkin.

Pysäytetään luontokato!

Seuraa Suomen matkaa
kohti monimuotoisempaa
luontoa
Luonnontila.fi-palvelussa.

mappa.fi/luonnontila

Poimi arjen tekoja
Kestävyyden tiekartalta
kouluun, nuorisotyöhön ja
päiväkotiin.

mappa.fi/greentcomp-tiekartta/

Varaa luonto- koulupäivä luokallesi!

Luonto- ja
ympäristökou-
lupäivät ryhmille
ja koulutukset kasvattajille.

mappa.fi/verkosto/

foodduck®

vastuullisempaa kouluruokailua

Ekologinen FOODDUCK® tuo hygieniää ja siisteyttä leipäpöytiin ja ruokalinjastoille.

Valitse ympäristöystävällisin –
valitse FOODDUCK®.

#foodduck

Ota yhteyttä, kerromme mielellämme lisää!

www.foodduck.fi | p. 029 002 0240 | info@foodduck.fi

DESIGN
FROM
FINLAND

TEHTY SUOMESSA
MADE IN FINLAND

Ympäristökasvatus-lehti verkossa

Tiesitkö, että *Ympäristökasvatus* ilmestyy painettavan vuosijulkaisun lisäksi myös verkkolehden? Lue verkossa vaikkapa tutkimusuutinen, Case Story ja muita inspiroivia juttuja ympäristökasvatuksesta ja kestävyysosaamisesta Suomessa ja maailmalla. Myös teemalehden juttuja julkaistaan verkkolehdessä.

Liity vapaaehtoisten avustajien joukkoon ja ehdota juttua:
toimitus@ymparistokasvatus.fi
ymparistokasvatus.fi

FEE Suomen uutiskirje

Haluatko ympäristö- ja kestävyyskasvatuksen kiinnostavimmat koulutukset, tapahtumat ja materiaalit näppärästi sähköpostiisi?

Tilaa uutiskirje täällä:
feesuomi.fi

Ympäristökasvatusjärjestö **FEE Suomi**

Ympäristökasvatuksella kohti kestävää tulevaisuutta

FEE Suomi on edistänyt suomalaista ympäristökasvatusta jo yli kolme vuosikymmentä. Vaikutamme päättäjiin, järjestämme koulutuksia, viestimme alan ajankohtaisista asioista ja koordinoimme Vihreä lippu -ohjelmaa.

**Tue ympäristökasvatusta Suomessa
liittymällä jäseneksi tai lahjoittamalla!**

feesuomi.fi
f in X

Joko teillä liehuu Vihreä lippu?

Vihreä lippu on Suomen suurin ympäristökasvatusohjelma ja kestävä kehityksen sertifikaatti kasvatusalalle.

Miksi lähteä mukaan?

- 1. Kestävän elämäntavan taitojen oppiminen** innostavasti, osallistavasti ja toiminnallisesti.
- 2. Kattavat materiaalit** tukevat kasvatuksen ja opetuksen tavoitteiden toteutumista.
- 3. Tavoitteellista ympäristökasvatustyötä** yhteisön kestävä toimintakulttuurin rakentamiseksi.